

EL REPTE DE LA QUALITAT
Isidor Cònsul

Xavier Roca-Ferrer, El cap de Penteu. Premi Josep Pla, 1993. Edicions Destino. Barcelona, 1993.

No sabia dir si El cap de Penteu, segons la nota editorial de la coberta, és un retrat polièdric o no de la figura de l'artista. Tampoc no m'ha semblat que es tracti, seguint el mateix reclam editorial, d'un volum amb una ironia i un bon humor desbordants. Per damunt de tot és un llibre intel·ligent i culte, una obra refinada i sorprenent, un aplec de relats presidit pel repte de la qualitat i, per torna, un volum que permet un doble exercici de lectura, superficial i profunda. Potser per la suma de tot plegat diria que és un dels textos més lúcids i notables que he encarat, com a lector, en els darrers mesos.

En algun paper he llegit que, a l'Hotel Ritz, la nit de Reis, en el sopar de la festa literària de Destino, tothom es demanava qui era aquest Xavier Roca-Ferrer que s'enduia un dels premis més potents de la vetllada. L'endemà, la premsa remarcava que el guanyador era un notari de quaranta-quatre anys amb vel·leïtats literàries i del qual, les úniques escapades cap a la literatura que se li coneixien fins llavors eren traduccions de clàssics grecs i l'adaptació d'algunes obres infantils. En endavant, però, no hi ha dubte que serà considerat com un creador amb tots els ets i uts i no, només, pel prestigi d'haver guanyat un premi important, sinó, sobretot, per les intrínseques qualitats d'aquesta diguem-ne "opera prima". Tal com ho veig, Xavier Roca-Ferrer és un escriptor exigent i discret que ha tingut l'encert de sortir quan ha vist clar que podia fer-ho. Per això cal agrair-li que ens hagi estalviat els exercicis d'aprenentatge i que el llibre que presentem pugui considerar-se com un recull de maduresa.

LA CARA OCULTA DE LA REALITAT

Pràcticament totes les narracions que configuren El cap de Penteu tenen a veure, temàticament, amb el món de la literatura. Només se n'escapen Un miracle maçònic, adreçada a uns detalls de la vida i de la personalitat de Mozart i O-Yanagui, una ficció narrativa on es fa sortir el pintor japonès Katsushika Hokusai que visqué entre els segles XVIII i XIX. La resta dels contes transita, de manera diversa, per les senderes de la literatura i hi apareixen personatges de ficció com el doctor Watson, i autors i referències de pràcticament totes les èpoques de la història de la literatura: d'Esquil fins a Goldoni i Skakespeare, i d'Eurípides fins a Ibsen o Txèkhov. I amb una flaca evident, si es té en compte els noms esmentats, pel món de la faràndula i el teatre.

Des d'una perspectiva estructural, totes les narracions participen d'un mateix esquema que les tanca amb l'afegitó d'una curiosa nota de comentari i aclariment. A vegades és una nota de tipus erudit i unes altres serveix, senzillament, per ensenyar el joc de mans establert per poder casar la realitat del conte amb el referent literari del qual es deriva. Un exemple senzill de l'estratègia la trobem a El vençut, un conte enfilat a descriure la irada reacció d'Esquil, l'any 468 A.C. quan fou vençut per Sòfocles en el concurs teatral de les festes de Dionís. La història posa en moviment els tres grans dramaturgs grecs i la nota, entre altres coses, serveix per remarcar la diferència d'edat entre un Esquil ja proper a la seixantena, Sòfocles que en tenia trenta i Eurípides que era un cadell adolescent i encara jovençà.

Altres vegades, però, la nota i la narració que la precedeix són més sucoses i plenes de subtileteses i suggeriments interdisciplinars. Es el cas, per exemple d'El cap de Penteu, un conte que parteix del moll de l'os de la mitologia grega i de la tragèdia Les Bacants. Les lectures més modernes d'aquesta tragèdia d'Eurípides acostumen a oposar la irracionalitat del culte a Dionís amb la raó que serveix a Penteu, rei de Tebas, per oposar-s'hi. En el conte, Roca-Ferrer recupera el conflicte de Les Bacants i el trasllada

metafòricament a Viena poc abans de la invasió nazi. La brutalitat i la irracionalitat dionisiàques troben el seu ressò, a través dels segles, en les pràctiques de recerca, captura i destrucció del model de Hitler. D'una manera similar, un jove director de teatre jueu assumeix el paper de víctima que correspon al racionalisme discursiu de Penteu.

Es tracta, doncs, de contes que són com l'escorç difícil i forçat d'un dibuix, històries que semblen un joc de mans malabar per les relacions que presenten i narracions que il·luminen la cara oculta d'algunes realitats insospitades. A cops es tracta d'una realitat degradada i gairebé desconeguda com la que s'explica de Shakespeare a Devoció filial. I altres és un subtil joc d'enginy com el que es desenvolupa a Turandot 1956 relacionat amb Les tres germanes de Txèkhov. Xavier Roca-Ferrer és un escriptor culte, armat amb una inusual saviesa lectora i les pàgines d'El cap de Penteu se'n beneficien abastament.

I dos mots de cloenda per al conte La fenícia condescendent perquè és l'únic del recull sense caminadors culturals i es presenta, per tant, com una ficció en la seva totalitat. Trobo que és un conte d'una impecable destresa i una autèntica gemma per la seva qualitat. Possiblement és el que informa amb més claredat de l'ofici i l'habilitat del narrador, i també el que dona la mesura més exacta de les possibilitats creatives de Xavier Roca-Ferrer. Unes possibilitats que endevino potents i, sobretot, presidides per la humilitat, el rigor i el repte de la qualitat. També entenc que la literatura és un ofici massa important per a frivolitzar gaire i que la clau de tot plegat no es escriure molt ni atabalar els editors amb una producció inflacionària. N'hi ha prou i de sobres de saber sortir, només, quan ho demana la bondat de l'obra o la més absoluta confiança en allò que s'escriu. Així sembla haver-ho fet Xavier Roca-Ferrer.

Isidor Cònsul